

רשומות

הצעות חוק

ה מ מ ש ל ה

24 בנובמבר 2010

547

י"ז בכסלו התשע"א

עמוד

הצעת חוק החוזים האחידים (תיקון מס' 4), התשע"א–2010 294

הצעת חוק החוזים האחידים (תיקון מס' 4), התשע"א-2010

- תיקון סעיף 4 1. בחוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 4 –
- (1) במקום פסקה (7) יבוא:
- "(7) תנאי המטיל את נטל ההוכחה על הלקוח, ואלמלא אותו תנאי נטל זה לא היה מוטל עליו";
- (2) בפסקה (8), במקום הסיפה החל במילים "או להיזקק להליכי משפט" יבוא "למעט הסכם בוררות סביר";
- (3) בפסקה (10), במקום "על קביעת הבוררים או מקום הבוררות" יבוא "על תנאי הבוררות; לענין זה, "תנאי הבוררות" – לרבות קביעת הבורר, מקום הבוררות, תנאים שעל פיהם תתנהל הבוררות, אופן ניהול הבוררות וסדרי הדין בבוררות";
- (4) אחרי פסקה (10) יבוא:
- "(11) תנאי שלפיו נדרש הלקוח להצהיר על מעשה שעשה, על מודעותו לענין מסוים, או על דבר מה אחר, או לאשר אותו, ובכלל זה תנאי שלפיו נדרש הלקוח לאשר או להצהיר כי קרא את החוזה או כי הוא מסכים לחוזה או לתנאיו."

דברי הסבר

לערכאות משפטיות ובנקיטת הליכים משפטיים, ואילו סעיף 4(8) לחוק עוסק בשלילה או בהגבלה של טענות במסגרת הליכים משפטיים. מוצע להבהיר נקודה זו, בכך שיימחקו מפסקה (8) האמורה המילים "או להיזקק להליכי משפט אחרים". בחלופה זו כבר מטפל סעיף 5 לחוק, כאמור. עוד מוצע כי בפסקה (8) האמורה, במקום "למעט הסכם בוררות מקובל" ייאמר "למעט הסכם בוררות סביר". בנוסח הקיים נראה הסייג רחב מדי, מאחר שיתכן שהסכם בוררות מסוים יהיה מקובל בתחום, ועדיין יהיה בו משום קיפוח של לקוחות. לפיכך, הבחינה צריכה להתמקד בהיות ההסכם סביר, ואין חשיבות לשאלה אם הוא הסכם מקובל.

פסקה (10) שבסעיף 4 לחוק, כנוסחה היום, קובעת כי חזקה שתנאי הוא מקפח אם הוא "תנאי הקובע מסירת סכסוך לבוררות כאשר לספק השפעה גדולה יותר מאשר ללקוח על קביעת הבוררים או מקום הבוררות". ישנם תנאים נוספים הקשורים לבוררות אשר יכולים להיות מקפחים לכאורה, אם לספק יש אפשרות טובה יותר מאשר ללקוח להשפיע על קביעתם. לפיכך, מוצע לתקן את פסקה (10) האמורה ולקבוע חזקת קיפוח במקרה של מסירת סכסוך לבוררות, כאשר לספק יש השפעה גדולה יותר מאשר ללקוח על תנאי הבוררות. תנאי הבוררות יוגדרו כרשימה לא סגורה, שבה הדוגמאות הנפוצות הן: קביעת הבורר, מקום הבוררות, תנאים שעל פיהם תתנהל הבוררות, אופן ניהול הבוררות וסדרי הדין של הבוררות.

מוצע לקבוע בסעיף 4 לחוק, במסגרת פסקה (11) המוצעת, כי חזקה שתנאי הוא מקפח אם הוא תנאי שלפיו נדרש הלקוח להצהיר על מעשה שעשה, על מודעותו לענין מסוים, או על דבר מה אחר, או לאשר אותו, ובכלל

כללי חוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982 (להלן – החוק), חוקק כדי להגן על הלקוחות מפני תנאים מקפחים בחוזים אחידים. בחלוף השנים התעורר צורך לתקן תיקונים שונים בחוק, כדי להבטיח כי ללקוחות תהיה הגנה טובה יותר מפני תנאים מקפחים בחוזים אחידים, וכדי לייעל את הטיפול של בית הדין לחוזים אחידים (להלן – בית הדין) ושל היועץ המשפטי לממשלה, בחוזים האחידים. הצעת חוק זו נועדה לעגן בחקיקה את התיקונים הנדרשים.

סעיף 1 סעיף 4 לחוק מונה רשימה של תנאים אשר חזקה כי הם מקפחים. מוצע לתקן את רשימת התנאים האמורה, כמפורט להלן:

פסקה (7) שבסעיף 4 לחוק, כנוסחה היום, קובעת כי חזקה שתנאי הוא מקפח אם הוא "תנאי המטיל את ההוכחה על מי שנטל זה לא היה עליו אילו לא אותו תנאי". חזקה זו אמנם מנוסחת באופן הדדי, ואולם הכוונה היא להעברת נטל ההוכחה על הלקוח, שהרי אין מניעה שהספק ייקח על עצמו נטל המוטל במקור על הלקוח. לכן חזקת הקיפוח מכוונת, למעשה, להעברת הנטל על הלקוח ואלמלא התנאי, הנטל לא היה מוטל עליו. מוצע לפיכך לקבוע זאת במפורש בנוסח פסקה (7).

פסקה (8) שבסעיף 4 לחוק, כנוסחה היום, קובעת כי חזקה שתנאי הוא מקפח אם הוא "תנאי השולל או המגביל את זכות הלקוח להשמיע טענות מסוימות בערכאות משפטיות, או להיזקק להליכי משפט אחרים, והכל למעט הסכם בוררות מקובל". חזקה זו דורשת התאמה להוראות סעיף 5 לחוק הקובעות בטלות של תנאי המגביל פנייה לערכאות. סעיף 5 לחוק עוסק בהגבלת עצם הפנייה

¹ ס"ח התשמ"ג, עמ' 8.

(1) במקום כותרת השוליים יבוא "תנאים בטלים בחוזה אחיד";

(2) האמור בו יסומן "(א)" ואחריו יבוא:

"(ב) תנאי בחוזה אחיד הפוטר את הספק, באופן מלא או חלקי, מאחריות המוטלת עליו על פי חיקוק לנזק לגוף או למעשה זדון – בטל".

החלפת סעיף 7

3. במקום סעיף 7 לחוק העיקרי יבוא:

"7. (א) בית הדין ידון בשלושה; אב בית הדין ואם נבצר ממנו – ממלא מקומו, יקבע את מותב בית הדין; כל מותב יורכב מאב בית הדין או ממלא מקומו, ומשני חברים אחרים שלפחות אחד מהם הוא נציג ארגון צרכנים.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), רשאי אב בית הדין או ממלא מקומו להורות כי עניין מן העניינים המנויים בתוספת יידון לפניו כדן יחיד, אם ראה מקום להורות כן לצורך יעילות הדיון; החלטה על קיום הדיון בדרך יחיד תינתן לאחר שניתנה הזדמנות לצדדים להשמיע את טענותיהם בעניין זה; השר רשאי, בצו, לשנות את התוספת.

(ג) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות סעיף 18 לחוק בתי דין מינהליים, התשנ"ב–1992².

החלפת סעיף 11

4. במקום סעיף 11 לחוק העיקרי יבוא:

"פרסום החלטות 11. החלטות בית הדין יפורסמו בדרך שבית הדין ימצא לנכון".
בית הדין

ד ב ר י ה ס ב ר

קיים חשש כי החלטה זו של בית המשפט העליון תגרור הכשלתם של לקוחות ותביא לפגיעה בהם, באופן שאינו עומד בקנה אחד עם מטרת חוק החוזים האחידים. לפיכך מוצע לקבוע בחוק את החוקה האמורה.

סעיף 2 ההוראה המוצעת קובעת כי תנאי הפוטר את הספק מאחריות המוטלת עליו על פי חיקוק, לנזק גוף או למעשה שנעשה בזדון – בטל. תנאים מעין אלה סותרים את תקנת הציבור ולמען שלמות ההסדר יש מקום לקבוע את הדבר במפורש בהקשר של חוזים אחידים.

סעיפים 3 ו-12 הדין היא דיון במותב של שלושה, שבו לאב בית הדין סמכות להורות לפני תחילת הדיון בעניין מסוים, שהדיון בו יתקיים לפני מותב ובו מספר בלתי זוגי גדול יותר של חברים. עד כה לא ידוע על מקרים שבהם נקבע מותב גדול יותר משלושה לצורך דיון בעניין מסוים. זאת, אף שהחוק אינו מאפשר לקיים דיונים, פרוצדורליים וטכניים ככל שיהיו, במותב קטן יותר.

כדי לייעל את ההליכים לפני בית הדין, מוצע לבטל את סמכותו של אב בית הדין לקבוע כי דיון מסוים יתקיים לפני מותב בלתי זוגי גדול יותר משלושה. מנגד מוצע להסמיך את אב בית הדין ואת ממלא מקומו לקבוע כי

זה תנאי שלפיו נדרש הלקוח לאשר או להצהיר כי קרא את החוזה או כי הוא מסכים לחוזה או לתנאיו.

חזקה מוצעת זאת נובעת מתוך תפיסה כי על חוזה אחיד להכיל את התחייבויות הצדדים לגופן ולא את הצהרות הצדדים לעניין התחייבויותיהם. בכריתת חוזה אחיד הלקוח מתייחס בדרך כלל לעיקרו של החוזה, למשל לשירותי הבנקאות שהוא מקבל ומחירם או למחירו של נכס מסוים, והוא אינו מצוי בחוזה האחיד לפרטיו, ועל כן אינו יכול לאשר או להצהיר על דבר מה שמצוי בחוזה האחיד או הכלול בו, או על הבנתו ביחס לתנאיו. במרבית המקרים מדובר בחוזה מורכב וארוך אשר אף אם הלקוח יקרא את כולו, הוא לא יוכל לרדת לסוף משמעותם של חלקים נרחבים מהחוזה. כפי שקבע בית הדין לחוזים אחידים בע"ש 195/97 היועץ המשפטי לממשלה נ' בנק לאומי לישראל בע"מ (פורסם בנבו): "...אכן, חוק החוזים האחידים נועד כולו להתמודד עם הפיקציה כי הלקוח קרא, הבין את החוזה והסכים לתוכנו. ההגנה הניתנת מכוח חוק זה ללקוח מבוססת, למעשה, על ההנחה שהלקוח הרגיל אינו קורא את החוזה או אינו מבינו, ועל כל פנים אין לראותו כמי שמשכים הסכמה אמיתית לתוכנו". גישה זו נדחתה בידי בית המשפט העליון בע"א 6916/04 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' היועץ המשפטי לממשלה (פורסם בנבו).

² ס"ח התשנ"ב, עמ' 90; התש"ע, עמ' 26.

"פרק ג': בחינת חוזה אחיד

(א) ספק רשאי להגיש בקשה לבית הדין לבחון אם קיימים תנאים מקפחים בחוזה אחיד שהוא מתקשר או מתכוון להתקשר על פיו עם לקוחות (בסעיף זה – בחינת חוזה אחיד).¹² בחינת חוזה אחיד לבקשת ספק

(ב) הגיש ספק לבית הדין בקשה לבחינת חוזה אחיד, לא יבחן בית הדין את החוזה האחיד, אלא אם כן מצא כי קיים עניין ציבורי המצדיק זאת, לאחר ששקל את השיקולים האלה:

(1) האם חלק ניכר מלקוחותיו של הספק הם צרכנים; בפסקה זו, "צרכן" – בהגדרתו בסעיף 1 לחוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981³;

(2) אופי פעילותו של הספק, לרבות היותו בעל מונופולין כמשמעותו בחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988⁴;

ד ב ר י ה ס ב ר

יפורסמו בדרך שבית הדין ימצא לנכון. בדרך כלל, יפורסמו החלטות בית הדין בדרך שבה מקובל לפרסם החלטות של בתי המשפט.

וזו נוסח סעיף 11 לחוק שמוצע להחליפו:

"ספר החלטות ופרסום

11. (א) בית הדין ינהל ספר החלטות שיהיה פתוח לעיון הציבור.

(ב) ביטל או שינה בית הדין תנאי מקפח, יפרסם את החלטתו או תמצית ממנה בשני עתונים יומיים לפחות או בכל דרך אחרת שנקבעה בתקנות; החלטות אחרות רשאי בית הדין לפרסם בדרך שתיראה לו מתאימה לתועלת הציבור."

סעיף 5 פרק ג' לחוק, קובע כיום הוראות לעניין אישור חוזה אחיד בידי בית הדין. לפי סעיף 12 לחוק, בנוסחו הקיים, ספק רשאי לבקש אישור של החוזה האחיד שבו הוא משתמש, ולפי סעיף 14 לחוק, בנוסחו הקיים, אישורו של חוזה אחיד בידי בית הדין תקף לתקופה שאורכה לא יעלה על חמש שנים. לפי סעיף 14(ב) לחוק, משמעותו של אישור חוזה אחיד היא שריונו מפני טענת קיומו של תנאי מקפח בחוזה האחיד בתביעות עתידיות.

לצד הליך אישור חוזה אחיד, קיים בחוק הליך של ביטול תנאים מקפחים בחוזה אחיד. תפיסת החוק הקיים היא כי שני ההליכים זהים בחשיבותם, ואכן, שני ההליכים מצריכים הקצאת משאבים ציבוריים נרחבים. ואולם הניסיון מורה כי חוזים אחידים שהוגשו לאישור לבית הדין אינם בהכרח אלה שראוי היה שייבחנו על

הדיון, כולו או חלקו, יתקיים לפניו כדן יחיד, במקרה שבו הוא ראה צורך להורות כן לשם יעילות הדיון, וזאת בשורה של עניינים שאותם מוצע לקבוע בתוספת לחוק (סעיף 12 להצעת החוק). כמו כן, מוצע להסמיך את שר המשפטים לתקן, בצו, את התוספת לחוק, כדי לאפשר את הגמישות הנדרשת אם יתעורר הצורך להוסיף לרשימה מקרים נוספים שבהם יוסמך אב בית הדין או ממלא מקומו, לקבוע דיון בן יחיד כאמור לעיל.

מוצע להבהיר כי אין בהוראות החוק המוצע כדי לגרוע מהוראות סעיף 18 לחוק בתי דין מינהליים, התשנ"ב-1992, הקובע את הסמכויות המוקנות ליושב ראש המותב, שהוא שופט, שעה שבית הדין אינו יושב בדיון.

וזו נוסח סעיף 7 לחוק שמוצע להחליפו:

"מותב בית הדין

7. (א) בית הדין ידון בשלושה, אולם אב בית הדין או ממלא מקומו רשאי להורות, לפני תחילת הדיון בענין מסויים, שהדיון בו יהיה לפני מספר בלתי זוגי גדול יותר.

(ב) אב בית הדין, ואם נבצר ממנו – ממלא מקומו, יקבע את מותב בית הדין; כל מותב יורכב מאב בית הדין או ממלא מקומו, ומחברים אחרים שלפחות מחציתם אינם עובדי המדינה, ואחד מהם הוא נציג ארגון צרכנים."

סעיף 4 סעיף 11 לחוק קובע כיום כי בית הדין ינהל ספר החלטות שיהיה פתוח לעיון הציבור ובו הוא יפרסם את החלטותיו. מאחר שההסדר הקיים מיושן, מוצע להחליפו בהוראה הקובעת כי החלטות בית הדין

³ ס"ח התשמ"א, עמ' 284.

⁴ ס"ח התשמ"ח, עמ' 128; התשס"ו, עמ' 78.

(3) סוג השירות או המוצר נושא החוזה או היקפו;

(4) חיוניות השירות או הנכס אשר מספק הספק.

(ג) על אף הוראות סעיף קטן (ב), נדרש ספק על פי חוק או בידי רשות מוסמכת להגיש בקשה לבחינת חוזה אחיד, יבחן בית הדין את החוזה האחיד.

(ד) המשיבים לבקשה לבחינת חוזה אחיד יהיו היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו, מי שנקבעו כמשיבים בתקנות, וכן מי שבית הדין מצא לנכון להזמין כמשיב.

13. תוצאות בחינת חוזה אחיד
(א) מצא בית הדין כי תנאי מהתנאים שבחוזה האחיד שהובא לבחינתו הוא תנאי מקפח, יחולו הוראות סעיפים 17 ו-18.

(ב) קבע בית הדין כי אין תנאי מקפח בחוזה אחיד שהובא לבחינתו, תהא חזקה בכל הליך המתנהל בפני בית משפט לגבי חוזה שנכרת לפי אותו חוזה אחיד, כי אין בחוזה האחיד תנאי מקפח, ובלבד שלא הוכנסו בחוזה שינויים לעומת החוזה האחיד, וזאת לתקופה של חמש שנים מיום קביעתו של בית הדין כאמור או לתקופה קצרה יותר שקבע בית הדין.

ד ב ר י ה ס ב ר

אם הוגשה בקשה לבחינת חוזה אחיד, יהיו המשיבים לבקשה אותם משיבים הקבועים היום בחוק לגבי בקשה לאישור חוזה אחיד: היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו, מי שנקבעו כמשיבים בתקנות וכן מי שבית הדין ימצא לנכון להזמין כמשיב.

סעיף 13 המוצע מחיל את הוראות סעיפים 17 ו-18 לחוק, גם על בקשה לבחינת חוזה אחיד, באופן דומה לסיפה של סעיף 13 הקיים הקובעת כי תנאי שמצא בית הדין כמקפח במהלך הליך האישור דינו כתנאי שבית הדין ביטל.

קבע בית הדין בסיום הליך הבחינה כי לא נותרו סעיפים מקפחים בחוזה האחיד של הספק, תהא חזקה בכל הליך המתנהל לפני בית משפט לגבי חוזה שנכרת לפי אותו חוזה אחיד, כי אין בחוזה האחיד תנאי מקפח, ובלבד שלא הוכנסו בחוזה שינויים לעומת החוזה האחיד. חזקה זו תהיה בתוקף למשך תקופה של חמש שנים מיום קביעת בית הדין, או לתקופה קצרה יותר שקבע בית הדין. עם זאת, הלקוח יוכל, בהליך משפטי לפני בית המשפט, לסתור חזקה זו.

תפיסת החוק הקיים היא לתמרץ את הספקים ליזום הליך של בקשות אישור. לשם כך הוקנה לחוזה המתוקן שריון מפני טענות בדבר קיומו של תנאי מקפח וכן התאפשר לספק לציין על החוזה שנכרת על פי החוזה האחיד שאושר בבית הדין, כי ניתן לו אישור כזה (סעיף 15 לחוק). מאחר שהסתבר כי הליך האישור אינו יעיל דיו וכי הליך הביטול עדיף, מוצע שלא לתמרץ ספקים להגיש את החוזה לאישור בית הדין, ומשכך אין לאפשר לספק לציין

ידו, מנקודת המבט של האינטרס הציבורי. הליך האישור מתחיל ביוזמת ספק, הפועל ממניעיו שלו, אשר עשויים להיות ראויים ביותר, ואולם אין בהם בהכרח עניין ציבורי המצדיק את קיומו של ההליך. הניסיון מראה כי מבחינת השמירה על האינטרס הציבורי וההגנה על צרכנים פוטנציאליים, עדיפה התמקדות והקצאת המשאבים של הגורמים המוסמכים, בהגשתן של בקשות לביטול תנאים מקפחים בחוזים אחידים.

מוצע אפוא להחליף את הליך הבקשה לאישור חוזה אחיד הקבוע כיום בפרק ג' לחוק החוזים האחידים, ולקבוע במקומו, במסגרת פרק ג' המוצע, כי ספק יהיה רשאי להגיש לבית הדין בקשה לבחינת קיומם של תנאים מקפחים בחוזה האחיד שלו. ועם זאת, מוצע לקבוע כי בית הדין לא יאשר את קיומה של בחינה כזו, אלא אם כן מצא כי קיים עניין ציבורי מיוחד המצדיק את קיום הליך הבחינה. זאת לאחר ששקל את השיקולים המפורטים בסעיף: האם חלק ניכר מלקוחות הספק הם צרכנים; אופי פעילותו של הספק, לרבות היותו בעל מונופולין כמשמעותו בחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 (להלן – חוק ההגבלים העסקיים); סוג השירות או המוצר נושא החוזה או היקפו; חיוניות השירות או הנכס אשר מספק הספק. הגבלה זו נועדה להבטיח השקעת משאבים יעילה של בית הדין לחוזים אחידים ושל היועץ המשפטי לממשלה.

עם זאת, במקרה שבו הוגשה בקשת הספק לבחינת החוזה בעקבות חובה המוטלת עליו על פי חוק (ר' למשל הוראות סעיף 27א) לחוק ההגבלים העסקיים) או בעקבות דרישת רשות מוסמכת, יקיים בית הדין את הליך הבחינה, בלי לבחון קיומו של עניין ציבורי מיוחד כאמור.

- (1) בסעיף קטן (א), אחרי "לבקש מבית הדין לבטל" יבוא "או לשנות";
- (2) בסעיף קטן (ג), במקום הסיפה החל במילים "וכן רשאי להצטרף כמשיב" יבוא "וכן מי שבית הדין מצא לנכון להזמין כמשיב; כל ארגון יציג של ספקים או כל גורם אחר שהוא בעל עניין בבקשה כאמור, רשאי להצטרף כמשיב ובלבד שבית הדין אישר זאת".
7. בסעיף 17 לחוק העיקרי, האמור בו יסומן "(א)", ואחרי יבוא:
- "(ב) ביטל בית הדין תנאי או שינה אותו, כאמור בסעיף קטן (א), רשאי הוא ליתן כל צו להבטחת קיום החלטתו כאמור, ובכלל זה לחייב את הספק להשתמש בנוסח החוזה האחיד כפי ששונה בידי בית הדין, לתקופה שיקבע; צו לפי סעיף קטן זה, דינו לעניין ביצוע הצו ולעניין סעיף 6 לפקודת ביזיון בית משפט, כדין צו שניתן בידי בית משפט בעניין אזרחי".
8. במקום סעיף 18 לחוק העיקרי יבוא:
- "כוחם של ביטול 18. (א) ביטל בית הדין תנאי או שינה אותו, כאמור בסעיף 17(א), ושינוי תנאי מקפח בבית הדין
כפי ששונה, לפי העניין –

ד ב ר י ה ס ב ר

- על גבי החוזים שנכרתים לפי חוזה אחיד שנבדק בידי בית הדין, כי הוא אושר.
- וזה נוסח פרק ג' לחוק, שמוצע להחליפו:
- "פרק ג': אישור חוזה אחיד**
- בקשה לאישור חוזה אחיד**
12. (א) ספק רשאי לבקש מבית הדין לאשר שאין תנאי מקפח בחוזה אחיד שהוא מתקשר או מתכוון להתקשר על פיו עם לקוחות.
- (ב) המשיבים לבקשת אישור יהיו היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו, מי שנקבעו כמשיבים בתקנות, וכן מי שבית הדין מצא לנכון להזמין כמשיב.
- (ג) הגישה המדינה בקשה לפי סעיף קטן (א) ולדעת בית הדין אין להסתפק, בנסיבות הענין, במשיבים לפי סעיף קטן (ב), רשאי בית הדין למנות עורך דין שאינו עובד המדינה להתייצב כמשיב לפניו ולטעון טענותיו, והוא יהיה רשאי לערער על החלטת בית הדין כאמור בסעיף 10; שכרו של עורך הדין והוצאותיו, כפי שיקבע בית הדין, ישולמו מאוצר המדינה.
- אישור חוזה**
13. בית הדין רשאי לתת את האישור לחוזה אחיד או לסרב לתתו מחמת תנאי מקפח שיפרט; תנאי שבית הדין מצא מקפח דינו כדין תנאי שבית הדין ביטל.
- כוחו של אישור**
14. (א) תקופת תקפו של אישור לחוזה אחיד היא חמש שנים מיום מתן האישור או תקופה קצרה יותר שקבע בית הדין.
- (ב) בתקופת תקפו של אישור לא תישמע בבית הדין טענה שיש בחוזה האחיד תנאי מקפח, ולא תישמע טענה כזאת
- בבית משפט לגבי חוזה שנכרת לפי אותו חוזה אחיד, אף אם נכרת לפני מתן האישור.
- (ג) על אף האמור בסעיף קטן (ב), רשאי בית הדין, לבקשת היועץ המשפטי לממשלה, לבטל תנאי בחוזה אחיד שניתן עליו אישור, אף בתוך תקופת תקפו של האישור, אם מצא שקיימות סיבות מיוחדות המצדיקות ביטול זה.
- ציון אישור**
15. אישר בית הדין חוזה אחיד, רשאי הספק לציין זאת על פני החוזים שהוא עושה לפיו; עשה כן, יציין גם את מועד תפוגת האישור".
- סעיף 6 של אלה הרשאים לפנות לבית הדין בבקשה לבטל תנאים מקפחים בנוסחו של חוזה אחיד, מוצע לקבוע במפורש כי הבקשה יכולה להיות גם לשינוי תנאי מקפח ולא רק לביטולו כפי שקבוע בחוק הקיים. כמו כן, מוצע להוסיף בצורה מפורשת כי בית הדין מוסמך להזמין כל מי שמצא לנכון ולצרפו כמשיב לבקשת ביטול. הוראה דומה קיימת בחוק לגבי בקשת אישור (סעיף 12(ב) לחוק הקיים).
- סעיף 7 מוצע לתקן את סעיף 17 לחוק ולאפשר אכיפה באמצעות צווים, של ביצוע החלטות בית הדין בדבר ביטול או שינוי של תנאי בחוזה אחיד, שנקבע לגביו כי הוא מקפח. בין השאר, מוצע להבהיר כי לבית הדין סמכות להורות לספק להשתמש בנוסח החוזה האחיד אשר שונה בידי בית הדין בעקבות שינוי או ביטול של תנאים מקפחים בנוסח החוזה, וזאת לתקופה שיקבע. ההוראה המוצעת תבהיר כי אפשר להפעיל גם סנקציות על פי פקודת ביזיון בית משפט כלפי ספק, אם הוא מתעלם מהחלטות בית הדין.
- סעיף 8 מוצע לשנות את הכלל הקבוע בסעיף 18 לחוק הקיים. כיום החלטת בית הדין בדבר שינוי

(1) בכל חוזה אחיד אחר של אותו ספק הזהה במהותו לחוזה האחיד שלגביו ניתנה החלטת בית הדין;
(2) בכל חוזה שנכרת על פי החוזה האחיד שלגביו ניתנה החלטת בית הדין או על פי חוזה אחיד אחר כאמור בפסקה (1), וזאת אף אם נכרת לפני מועד החלטת בית הדין.

(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א) –

(1) ביטול או שינוי כאמור באותו סעיף קטן לא יחולו על חיובים שקוימו על פי החוזה לפני מועד החלטת בית הדין;

(2) רשאי בית הדין לקבוע כי הביטול או השינוי כאמור באותו סעיף קטן יחולו רק על חוזים שנכרתו לאחר מועד החלטת בית הדין או ממועד אחר שיקבע; לעניין זה יביא בית הדין בחשבון, בין השאר, את סוג ההתקשרות, את תקופת ההתקשרות ואת עוצמת הקיפוח.

9. בסעיף 19(א) לחוק העיקרי, בסופו יבוא "בסעיף זה, "ספק" ו"לקוח" – לרבות חליפיהם תיקון סעיף 19 מכוח חיקוק או מכוח חוזה".

10. בסעיף 23(א) לחוק העיקרי – תיקון סעיף 23

(1) בפסקה (1), בסופה יבוא "או הספק בעד נושא העסקה";

ד ב ר י ה ס ב ר

וזו נוסח סעיף 18 לחוק, שמוצע להחליפו:

"כוחם של ביטול ושינוי בבית הדין

18. (א) תנאי שבית הדין ביטל ייחשב כבטל בכל חוזה שנכרת על פי אותו חוזה אחיד אחרי מועד החלטת בית הדין; תנאי שבית הדין שינה יחול כפי ששונה בכל חוזה כאמור.

(ב) בית הדין רשאי להחיל את הביטול או את השינוי גם על חוזים שנכרתו לפני מועד מתן ההחלטה ואשר טרם בוצעו במלואם ורשאי הוא לקבוע תנאים לכך, ובלבד שביטול או שינוי כאמור לא יחולו על מה שבוצע לפי החוזה לפני יום מתן ההחלטה.

סעיף 9 מוצע לתקן את סעיף 19(א) לחוק ולהבהיר כי לצורך שינוי וביטול תנאי בחוזה אחיד על ידי בית משפט בהליך המתנהל לפניו בין ספק ללקוח, משמעות המונחים "ספק" ו"לקוח" היא לרבות חליפיהם מכוח חיקוק או מכוח חוזה. הכוונה היא למי שנכנס בנעלי הלקוח, למשל, לערב, לשלוח, ליורש, לאדם שלישי בחוזה לטובת אדם שלישי, למוטב או לנמחה בהמחאת זכות או חבות.

סעיף 10 לפסקה (1)

מוצע לתקן את סעיף 23(א) לחוק ולהבהיר כי כוונת הסעיף היא לסייג את תחולת הוראות החוק, כך שלא יחולו על תנאי הקובע את התמורה הכספית, לא רק כאשר משלם אותה הלקוח, כמו בחוק הקיים, אלא גם כאשר משלם אותה הספק. כן מוצע להבהיר שהסייג האמור בדבר התמורה הכספית, חל רק על התמורה עצמה "בעד נושא

תנאי מקפח או ביטול, חלה על חוזים שנכרתו לאחר מועד ההחלטה, אלא אם כן בית הדין קבע שיש להחיל את החלטתו גם על חוזים שנכרתו לפני כן. מוצע לקבוע במסגרת סעיף 18 המוצע כי החלטת בית הדין כאמור תחול על כל חוזה שנכרת על פי אותו חוזה אחיד אף אם נכרת לפני מועד החלטתו של בית הדין, ואולם בית הדין רשאי להחיל את החלטתו בעניין התנאי המקפח על חוזים שנכרתו לאחר מועד החלטתו או ממועד אחד שיקבע על פי השיקולים המנניים בסעיף 18(ב)(2) המוצע.

כמו כן, מוצע לקבוע במפורש כי החלטות של בית הדין לחוזים אחידים בדבר שינוי או ביטול תנאי מקפח, יחולו לגבי כלל החוזים האחידים אשר בשימושו של אותו ספק הזהים במהותם, וכן על כל חוזה שנכרת לפיהם אף אם נכרת לפני מועד החלטתו של בית הדין, אלא אם כן קבע בית הדין אחרת, כאמור לעיל.

שינוי זה נדרש לאור המשמעות של החלטת בית הדין והמדויניות הראויה לגבי החלטת החלטותיו. מבחן הקיפוח מקורו בנחיתותו המובהקת של הלקוח בכריתת החוזה והוא אף קרוב, מבחינה רעיונית, לתקנת הציבור, כך שאין זה ראוי כי תנאי אשר בית הדין קבע שיש לבטלו או לשנותו בשל היותו מקפח, ימשיך לחול על לקוחות אשר חתמו על החוזה האחיד עם הספק לפני החלטתו של בית הדין.

עם זאת, כמו בסעיף 18 הקיים, נקבע גם כאן כי אין בהסדר המוצע כדי להחיל את החלטת בית הדין על חיובים שקוימו על פי החוזה לפני מועד ההחלטה, בשל אינטרס ההסתמכות של הצדדים.

(2) במקום פסקה (2) יבוא:

"(2) תנאי התואם תנאים שנקבעו בחיקוק, בהתאם לתכלית החיקוק";

11. בסעיף 25(א) לחוק העיקרי, פסקאות (3) ו-(5) – בטלות.

12. אחרי סעיף 27 לחוק העיקרי יבוא:

"תוספת"

(סעיף 7)

(1) דיון מקדמי בהליך;

(2) בקשות להחלטות ביניים במסגרת ההליך המתנהל לפני בית הדין.

13. בחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988, בסעיף 27(א)1, במקום "בקשה לאישור החוזה" יבוא "בקשה לבחינת החוזה".

14. בחוק כרטיסי חיוב, התשמ"ו-1986⁵, בסעיף 20 –

(1) בסעיף קטן (א), במקום "בקשה לאישור החוזה" יבוא "בקשה לבחינת החוזה";

(2) בסעיף קטן (ב), במקום "לבקש אישור חוזה" יבוא "לבקש בחינת חוזה".

15. הוראות חוק זה יחולו גם על בקשות לאישור חוזה אחיד אשר במועד תחילתו של חוק זה טרם התקבלה לגביהן החלטה סופית של בית הדין לחוזים אחידים, ואולם הוראות סעיפים 12 עד 15 לחוק העיקרי, כנוסחם ערב תחילתו של חוק זה, ימשיכו לחול על בקשות כאמור.

ד ב ר י ה ס ב ר

סעיף 11 לאור ביטול הליך האישור הקבוע בחוק, וביטול הוראת סעיף 12(ג) לחוק בדבר מינוי עורך דין שאינו עובד מדינה כמשיב בדיון בדבר אישור חוזה אחיד לבקשת המדינה, מוצע לבטל את פסקה (3) של סעיף 25 לחוק, אשר מקנה לשר המשפטים סמכות להתקין תקנות בדבר "דרכי מינוי עורך דין כשהמדינה מבקשת אישור לחוזה אחיד".

כמו כן, לאור ביטולו של סעיף 15 לחוק, אשר קבע כי במקרה שבו אישר בית הדין חוזה אחיד רשאי הספק לציין זאת על פני החוזים שהוא עושה לפיו, מוצע לבטל את פסקה (5) של סעיף 25 לחוק, אשר מקנה לשר סמכות להתקין תקנות בדבר "צורות הציון על חוזים לפי סעיף 15".

סעיפים בהתאמה לתיקון המוצע בדבר החלפת 13 ו-14 הליך האישור של חוזה אחיד, בהליך בחינה של חוזה אחיד, מוצע לתקן גם את המינוחים הקבועים לעניין זה בחוק ההגבלים העסקיים ובחוק כרטיסי חיוב, התשמ"ו-1986.

סעיף 15 לאור מטרותיה של הצעת החוק, כאמור לעיל, מוצע להחיל את הוראותיה גם על בקשות לאישור חוזה אחיד אשר הוגשו לבית הדין ובמועד תחילתו של התיקון המוצע טרם התקבלה לגביהן החלטה סופית של בית הדין, למעט ההוראות הנוגעות לביטולו של הליך האישור של חוזה אחיד. זאת, בשל הסתמכותם של מגישי הבקשה לאישור החוזה האחיד על הליך האישור המתנהל לפני בית הדין בעניינם.

העסקה" ולא על התנאים הנלווים לה, כגון: תנאים בדבר אופן חישוב התמורה או הדרך שבה היא נקבעת, החובה להפקיד פיקדון, מועד התשלום, קביעה שמקדמה עשויה להוות פיצוי מוסכם ותנאים דומים. תנאים אלה יעמדו לביקורת בית הדין ובית המשפט. הבהרה זו באה לידי ביטוי בהוספת המילים "בעד נושא העסקה", לגבי התמורה הכספית.

לפסקה (2)

בסעיף 23(א)2 לחוק הקיים קבוע סייג ולפיו הוראות החוק לא יחולו על תנאי בחוזה אחיד שהוא "תנאי התואם תנאים שנקבעו או אושרו בחיקוק". החלתו המילולית-דוקנית של הסייג כפי שהוא מנוסח כיום, עלולה להביא לתוצאות שאינן הגיוניות: הוצאה מגדר תחולת החוק של כל הוראה בחוזה אחיד ה"תואמת" הוראה שבחיקוק. ההסבר הרווח לסייג הקבוע היום בחוק, הוא החזקה כי המחוקק קובע נורמות סבירות. עם זאת, הסבר זה נכון רק בהקשר של ההסדר החוקי המסוים שבו מעוגנות ההוראות ועל רקע מטרתו של אותו חיקוק. סבירותה של הוראה בחיקוק אינה מעידה בהכרח על סבירותה של אותה הוראה אם היא מאומצת בחוזה בהקשר אחר. סבירותה של ההוראה צריכה להימדד בהקשר של הסביבה שבה היא נמצאת, ביחס לשאר התנאים בחוזה וביחס לסוג החוזה, למטרתו וכיוצא באלה (ר' ורדה לוסטהויז וטנה שפניץ חוזים אחידים (הוצאת נבו) עמ' 40-43). משכך, מוצע להבהיר כי יש להחיל את הסייג האמור באופן מהותי, רק לגבי תנאי התואם תנאים שנקבעו בחיקוק בהתאם לתכליתו, כך שתחולת הסייג תהיה תלויה גם בהקשר החוקי שבו נקבעה ההוראה, בפרשנותה וכיוצא באלה.

⁵ ס"ח התשמ"ו, עמ' 187; התשס"ח, עמ' 814.